

Maxim Gorki – Bătrâna Izergil

Bătrâna Izergil

Maxim Gorki

1

Am auzit următoarea poveste pe un țărm din vecinătatea orașului Akkermann din Basarabia.

Într-o seară, pe când moldovenii cu care lucram la culesul de vie își terminară treaba zilnică și se duceau pe coastă, eu am rămas la umbra deasă a viei. Priveam în tăcere cum dispar în întunericul nopții siluetele celor plecați.

Au plecat cântând și râzând. Bărbații erau bronzăți, aveau mustăți negre și dese, iar părul cârlionțat atârna până la umeri. Purtau geți scurte și pantaloni mulați. Fetele și femeile erau vesele, aveau ochi de un albastru închis, aveau corpurile bine făcute și erau la fel de bronzate ca bărbații. Pletele lor negre atârnavă și vântul bătea făcând să răsună monedele prinse în ele. Vântul bătea neconținut, doar din când în când părea că se poticnește și era frumos să se vadă cum le fluturau pletele. Asta le făcea să pară niște creaturi din basme. Ele se îndepărtau din ce în ce mai mult, iar noaptea și fantezia le înfrumusețau.

Cineva cânta la vioară. O fată cânta cu o voce molcomă. Undeva se auzeau râsete.

Aerul era îmbibat cu mirosul de mare și cu vaporii care ieșeau din pământul proaspăt ud de ploaie, chiar înainte de căderea serii. Chiar și acum pluteau nori de ploaie pe cer, iar aici, deasupra, erau ca niște coloane de fum de culoare gri și albastru. Printre ei apărea voios albastrul cerului ornat cu stele aurii. Totul - sunetele, mirosurile, norii și oamenii - era deosebit de frumos formând prefața unei povești nemaipomenite. Părea că totul s-a oprit din creștere și s-a imortalizat. Sunetul vocilor dispărea pe măsură ce se îndepărtau oamenii iar, bătrâna a rămas oftând.

- De ce nu te-ai dus cu ei?, a întrebat dând din cap spre mine.

Trecerea timpului a gârbovit-o, iar ochii, odinioară de un negru strălucitor, erau acum șterși și obosiți. Vocea ei era ciudată, suna ca și când ar vorbi printr-un corn din os.

- N-am vrut!, am răspuns eu.

- Of, voi rușii sunteți conservatori. Sunteți sobri ca demonii. Fetelor noastre le este frică de voi. Și ești încă tânăr și în putere.

Luna se ridică. Cercul era așa plin și roșu încât părea să se înalțe din stepă după ce a băut mult sânge și a înghițit multă carne de om. Umbra frunzelor ne prinseseră pe mine și pe bătrână ca într-un cuib. Umbrele norilor fugeau deasupra stepei în stânga noastră, deveniră pale și transparente la lumina lunii.

- Uite, vine Larra!

Privirea mea a urmărit mâna tremurândă a bătrânei cu degetele încrețite; am văzut umbre în mișcare; erau foarte multe și era una mai întunecată și mai deasă decât alta, se mișca mai repede — a fost acoperită de un șir de nori care treceau mai aproape de pământ.

- Nu e nimeni acolo!, am spus eu.

- Ești mai orb ca mine, care-s bătrână. Acolo, uite - acolo aleargă deasupra stepei, norul cel negru!

M-am uitat din nou în direcția aia și nu am văzut nici acum mai mult decât o umbră.

- Este doar o umbră. De ce îi spui Larra?

- Pentru că el este. A devenit o umbră. Era și timpul! Are multe mii de ani, soarele i-a veștejit ficatul, i-a secat sângele, i-a sfredelit oasele și vântul l-a măturat. Ca să vezi cum poate divinitatea să pedepsească un om pentru mândria lui!

- Spune-mi cum vine asta!, am rugat-o pe bătrână, căci bănuiam că o să aud una dintre cele mai frumoase povești ale stepei.

Și ea începu să spună povestea.

„Au trecut mii de ani de când s-a întâmplat ce urmează să povestesc.

Depart, spre est, era o țară pe unde trecea un fluviu mare și fiecare frunză și fir de iarbă făceau suficientă umbră cât să ajungă la toți oamenii căci soarele dogorea. Așa înfricoșător era pământul în țara asta. Acolo trăia un popor destoinic. Oamenii își creșteau herghelii și-și foloseau curajul și puterea pentru vânat. Când se întorceau acasă cântau și se jucau cu fetele.

La una dintre petreceri apără o fată ca picată din cer - era brunetă și drăguță. A fost adusă de un vultur și lăsată să cadă din cer. Sulițele care au fost aruncate înspre el au căzut la pământ fără să-l rănească. Atunci au început să caute fata fără izbândă. Apoi au uitat de ea, cum se întâmplă de obicei în lumea asta.”

Bătrâna oftă și amuți. Vocea ei suna ca murmurul pe care îl scoate omul când este năpădit de sentimentele provocate de amintiri adunate timp de sute de ani. Marea scoase un ecou blând care părea să introducă în această legendă veche care probabil se trage de undeva de la țărmul ei. Și marea acompanie cu muzica ei lentă.

”Dar, după 20 de ani, reveni cu un băiat frumos și puternic cum fusese și ea tot atâția ani mai devreme. Când a fost întrebată unde a fost, a povestit că vulturul a lăsat-o în munți și că a trăit cu ea ca și femeia lui. Băiatul era copilul lor, iar tatăl nu mai era în viață. Când își dădu seama că forțele îl lasă, cu o ultimă forțare, a încercat să zboare de pe stâncă și și-a găsit acolo ultima suflare.

Toți s-au uitat mirați la fiul vulturului și au văzut că nu era cu nimic mai bun decât ea, doar că ochii îi erau reci și mândri ca ai regelui păsărilor. Au vorbit cu el, dar el răspundea când vroia, sau tăcea și când cei mai vârstnici dintre cei din popor veniră, a vorbit cu ei ca de la egal la egal. Asta i-a supărat și i-au spus că mii ca el s-au supus lor și le-au plătit tribut. El se uită la ei cu mândrie și le spuse că oameni ca el nu mai există și dacă mulți s-au temut de ei, el n-o va face. Asta i-a enervat și mai tare și au spus:

- Nu e de-al nostru, poate să plece unde dorește.

El s-a dus unde a vrut, la o fată care-l privea oacheșă. S-a dus spre ea și a îmbrățișat-o. Ea era fiica unuia dintre acei bătrâni care l-au amenințat. Și deși era frumos, ea s-a dat la o parte din fața lui, căci îi era frică de tatăl ei. Ea îl evită și plecă, el însă o lovi mortal.

Toți cei care au văzut au înlemnit de frică, era pentru prima dată când o femeie a fost omorâtă în fața lor. Au stat mult timp și s-au uitat la ea cum îi curgea sângele din gură, iar el plecă mândru ca și cum ceea ce făcuse era o pedeapsă bine meritată. Când au venit oamenii la el, l-au prins și l-au legat fără să-l omoare, deoarece pedeapsa asta ar fi fost prea ușoară.”

Noaptea se auzeau voci ciudate. În stepă se auzeau marmotele, lăcustele săreau printre frunzele de viță de vie, frunzele foșneau, luna era plină și roșiatică, pălea când se îndepărta de pământ și lumina stepa.

„Și atunci s-au adunat să decidă cum să-l pedepsească. Vroiau să îl lase să fie rupt în bucăți de un cal, dar s-au gândit că este prea blândă pedeapsa asta; vroiau să arunce cu arce în el, dar s-au răzgândit. S-a propus arderea lui, dar flăcările ar fi ascuns chinurile lui de ochii lor. Multe pedepse au fost sugerate, dar nu s-au hotărât asupra niciuneia. Mama lui stătea în genunchi în fața lor. Nu a găsit nici cuvinte, nici lacrimi să-i înduplece.

Au vorbit mult despre asta și deodată un bărbat înțelept a spus: Vrem să-l întrebăm de ce a făcut-o.

Iar el a spus:

- Dezlegați-mă, legat nu vorbesc.

Pe când îl dezlegau, i-a întrebat:

- Ce vreți de la mine?

- Ai auzit..., începu înțeleptul.

- Pentru ce să vă explic ce am facut?

- Ca să te înțelegem. Ia ascultă, curajosule! Tebuie să mori. Învață-ne, să putem înțelege fapta ta! Noi rămânem în viață și ne este util să știm mai multe decât știm deja.

- Bine o să vă spun, deși poate nici eu nu știu bine de ce. Am omorât-o pentru că m-a respins și trebuia să o am.

- Ea nu-ți aparținea, spuse cineva.

- Și tu folosești doar lucrurile pe care le deții? Omul are doar mâini, picioare, o limbă cu care vorbește. Și totuși se folosește și de animale, pământ și femei.

I s-a răspuns că așa este, doar că pentru tot ce omul agonisește, el trebuie să plătească fie cu mintea, fie cu munca fizică, fie chiar cu viața.

El însă nu vroia să plătească.

Au discutat mult cu el și s-au minunat că se consideră mai presus de ei și că în afară de persoana lui nu-l interesa nimeni. S-au mirat când și-au dat seama cât de mult se izolase de lume. Nu avea neam, nici mamă, nici animale și nici nu vroia să aibă.

Când au aflat, au început să se sfătuiască cum să-l pedepsească. Dar de data asta nu au mai vorbit mult. Înțeleptul care nu luase parte la discuția lor, ridică vocea:

- Așteptați! Știu o pedeapsă. Este una înfricoșătoare; Nu s-a mai pomenit una mai înfricoșătoare decât asta. Pedeapsa stă chiar în el! Lăsați-l să fugă, lăsați-l liber! Asta să fie pedeapsa lui.

Și deodată se întâmplă ceva grozav. A fulgerat, deși era senin. Fenomenul naturii a fost concomitent cu spusele înțeleptului. Toți au fost de acord și apoi au plecat. Și tânărul care de atunci a primit numele de Larra, însemnând disprețuitul și renegatul, a râs de oameni; a râs tare când a rămas la fel de singur și de liber asemenea tatălui său. Totuși tatăl său nu a fost om, el însă da. Și trăi liber ca o pasăre. Fura animale, fete și tot ce dorea. S-a tras în el cu sulite, dar nu a putut fi rănit. Era crud, puternic și niciodată nu a întâlnit un om față în față. Se vedea de la distanță. Și așa s-a învățat în jurul oamenilor multe decenii. Odată veni lângă oameni, când s-au pregătit să-l atace, nu s-a apărut.

Atunci unul dintre oameni a zis cu voce tare:

- Nu-l mai atacați, vrea să moară.

Și toți s-au oprit pentru că nu vroiau să-i ușureze pedeapsa primită pentru ceea ce făcuse. Au stat acolo și au râs de el. El însă tremura la auzul râsetelor lor și se bătu cu mâinile în piept ca și când ar căuta ceva. Deodată se apără aruncând cu o piatră în oameni, dar ei nu ripostară. Când obosi, scoase un strigăt și căzu la pământ, iar ei se uitară la el din depărtare. Atunci luă un cuțit și și-l înfipse în piept. Dar cuțitul s-a rupt ca și când l-ar fi înfipt într-o piatră. Și iar se aruncă și se dădu cu capul de pământ. Dar pământul se topi și se găuri acolo unde dăduse cu capul.

- Nu poate muri, au spus oamenii bucușii.

Și l-au lăsat singur. Stătea întins pe spate și vedea pe cer niște puncte negre de la vulturii din depărtare. În ochii lui era atâta mizerie cât pentru tot pământul. De atunci rămase singur și liber în așteptarea morții. Și s-a învățat prin jur fără să-și găsească liniștea. Vezi tu, el a devenit ca o umbră și așa a rămas pentru eternitate. El nu înțelegea nimic din ce vorbeau și făceau oamenii și mereu căuta. Nu mai putea trăi, dar nici muri. Nu este loc printre oameni pentru el. Așa l-a pedepsit omul pentru faptele sale.”

Bătrâna oftă, tăcu și dădu din cap.

M-am uitat la ea. Mi se părea că se chinuia să nu adoarmă.

Mi s-a făcut milă de ea pentru un anume motiv. Finalul poveștii îl spuse pe un ton exaltat și în același timp cu o notă de servilism.

La țarm se cânta. Cântau pe voci, întâi una, apoi s-a alăturat alta. Apoi s-au alăturat și altele, a treia, a patra și a cincea, și tot așa. Apoi, același cântec a fost reluat și cântat în cor, de bărbați. Fiecare dintre vocile femeilor se auzea diferit.

Cântatul lor acoperea vuietul mării.

2

- Ai mai auzit până acum cântându-se așa?, întrebă Izergil ridicând capul și râzând cu gura știrbă.

- Nu, nu am auzit niciodată.

- Și nici nu ai să mai auzi. Cântă cu plăcere. Doar oamenii frumoși știu să cânte, doar cei care iubesc viața. Noi iubim viața. Vezi doar cât de obosiți sunt oamenii ăia după o zi de muncă. Au muncit de la răsăritul soarelui până la apus și acum, când luna urcă pe cer, ei cântă. Oamenii care nu iubesc viața se duc acum la culcare. Însă cei care știu să trăiască viața, cântă.

- Dar cei care se gândesc la sănătate?, am început eu.

- Sănătate, ce e aia sănătate? Dacă ai avea bani, nu i-ai cheltui? Sănătatea e ca banii într-un fel. Știi ce am făcut cât am fost tânără? Am țesut covoare de dimineață până seara fără să mă ridic de pe scaun. Eram vioaie ca o rază de soare și trebuia să stau acolo ca o stană de piatră. Și stăteam câteodată atât de mult, că mă dureau oasele. Nici bine nu venea noaptea, că și fugeam la cel pe care îl iubeam să ne pupăm. Și așa am ținut-o timp de trei luni, cât a durat dragostea. În fiecare noapte pe vremea asta eram la el. Și uite cât am îmbătrânit, nu mai am nici sânge și nici putere! Și cât de mult am iubit, ce multe săruturi am dat și ce multe am primit?

M-am uitat la fața ei. Ochii ei negri erau din ce în ce mai obosiți, amintirile ei nu reușeau să învie strălucirea lor. Lumina lunii cădea pe buzele ei uscățive și încrețite, pe bărbia ei cu fire de păr, pe nasul ei ascuțit. Pe obraji avea gropițe și în una din ele avea un smoc de păr. Pielea de pe față, de pe gât, și de pe brațe era plină de pistrui și cu fiecare mișcare de-a ei mă temeam că o să se decojească și că ea o să se transforme într-un schelet cu ochi negri.

Începu să povestească din nou cu vocea răgușită:

"Am trăit cu mama în apropiere de Falmi, în inima coastei fluviului Birlat. Aveam 15 ani când a venit în satul nostru. Era înalt, zvelt, brunet și vesel. Venea cu barca lui și oprea la fereastra casei noastre.

- Heda, nu aveți ceva vin și mâncare pentru mine?

M-am uitat pe geam și printre crengile copacilor, ce am văzut? Apa râului era albastră în lumina lunii și el era în cămașă albă, stătea cu un picior în barcă și cu unul pe țarm. Se mișca de colo colo și cânta. Când m-a văzut, a spus:

- Aici locuia o fată așa frumoasă și eu nu știam nimic despre asta! Ca și când ar fi cunoscut deja toate fetele.

I-am dus vin și carne de porc gătită. Și după 4 zile m-am dat lui. Ne întâlneam în fiecare noapte în barca lui. Venea și fluiera încet ca o marmotă și eu saream ca un pește de la fereastră în râu. Și apoi o ștergeam... Era pescar pe Prut și când mama a aflat și m-a pedepsit, îmi tot spunea să merg cu el în Dobruska și mai departe pe Dunăre. Dar atunci nu-mi mai plăcea de el - știa doar să cânte și să sărute, nimic mai mult. Mă plictisise de el. Pe atunci, o bandă de ucrainieni din Carpați umbla prin zonă și băieții și-au găsit prietene la noi. Aveau o viață veselă. Am rugat o prietenă care era cuplată cu unul dintre ei să mă învețe jocul lor. Cum o chema? Am uitat. Acum uit tot. Este așa mult de atunci... Mi-a făcut cunoștință cu un băiat. Era drăguț. Roșcat cu barbă și

plete. Și era așa trist. Câteodată era tandru, dar câteodată răbufnea ca un animal. La un moment dat, m-a lovit peste față. Atunci am sărit la pieptul lui ca o pisică și mi-am înfipt dinții în falca lui. De atunci a avut o cicatrice pe obraz și îi plăcea să-l sărut acolo.”

- Și unde a rămas pescarul?, am întrebat eu.

- Pescarul...? El... era și el acolo... A aderat la bandă. Mai întâi m-a rugat să mă întorc la el, apoi m-a amenințat că se aruncă în râu, apoi și-a găsit pe altcineva. Au fost amândoi spânzurați, pescarul și roșcatul. Am fost să-i văd. S-a întâmplat în Dobruska. Pescarul era palid și plângea, roșcatul avea pipa în gură, mâinile în buzunare și când m-a văzut mi-a spus: Cu bine. L-am jelit un an întreg. Da! Li s-a întâmplat asta când au vrut să se întoarcă în Carpați. Au vizitat pentru ultima dată un român și apoi au dispărut. Unii au fost omorâți, alții au scăpat. Ei doi, spânzurați, doar ei. Mai târziu românul a plătit pentru ce făcuse. Gospodăria lui a fost arsă cu totul și a devenit cerșetor.

- Asta ai făcut? am întrebat la întâmplare.

Ucrainenii de lângă Carpați aveau mulți prieteni, nu eram singură.

Cântecul de pe coastă nu se mai auzea, doar zgomotul valurilor mării acompaniau vocea bătrânei. Murmurul mării neliniștite era în ton cu povestea tumultoasă spusă de bătrână. Noaptea deveni tot mai blândă, lumina lunii tot mai albastră și sunetul celor de pe coastă tot mai încet, acoperit de zgomotul valurilor mării pe măsură ce și vântul se înteți.

”Apoi m-am îndrăgostit de un turc. Am fost o săptămână în haremul lui din Skutari. N-a fost urât, doar plictisitor. Femei, femei, femei. Avea opt. Mâncau toată ziua, dormeau, sau flecăreau.

Turcul nu mai era așa tânăr. Era cărunt și bogat. Avea ochi negri. Vorbea ca un prinț. Avea o privire sinceră, se uita cu ochii până în străfundul sufletului. Îi plăcea să se roage. L-am văzut în București. Mergea prin piață și se uita mândru ca un rege. I-am zâmbit. În aceeași seară m-a ajuns pe stradă și m-a dus la el. Făcea comerț cu lemn de santal și ulei de palmier, venise la București să cumpere din bazar.

- Vii cu mine?, întrebă el.

- Sigur! Așa! Și am plecat cu el. Era un om bogat. Și avea un băiat slab și brunet. Avea 16 ani. Am fugit cu el. În Bulgaria. Acolo, o bulgăroaică m-a lovit cu un cuțit în piept din cauza soțului sau al iubitului ei, nu mai țin minte. Am zăcut mult timp într-o mănăstire de maici. M-a îngrijit o fată tânără, o poloneză. Dintr-o altă mănăstire a venit fratele ei, așa mic, mișuna pe lângă mine ca un vierme. Când m-am făcut sănătoasă, m-am dus cu el în Polonia.”

- Dă-mi voie să întreb. Și turcul?

- Băiatul? Murise. De la dorul de casă sau din dragoste, se ofilise ca un puiet care stă prea mult în soare. Stătu o perioadă, nu știu cât dar știu că iubea. Mereu mă ruga să mă supun și să-l sărut. L-am iubit și l-am pupat mult. Apoi i-a mers prost. Era foarte neliniștit. Se ruga cu atâta ardoare! Încet, încet abia începuse să se miște. Începuse să mă roage să mă întind lângă el să-i încălzesc corpul, și așa am făcut. Imediat ce mă așezam lângă el, se încălzea. Odată m-am trezit lângă el și era rece...mort. Am plâns după el. Cine știe? Poate eu l-am omorât. Aveam de două ori vârsta lui. Și eram în putere. Și el? Un băiat!

Ea oftă și pentru prima dată a văzut-o făcându-și cruce șoptind ceva.

- Deci? Deci ai plecat în Polonia, am reluat eu.

- Da, cu polonezul acela mic. Era un tip bine intenționat și vesel. Când avea nevoie de femeie, mă dezmierda ca pe o pisică și buzele lui erau dulci ca unse cu miere. Și când nu avea nevoie de mine, mă biciuia din vorbe. Odată am mers de-a lungul unui râu și atunci mi-a spus un cuvânt tare urât. M-am supărat rău atunci. Am fiert de supărare. Atunci l-am luat și l-am ridicat ca pe un copil, căci era mic. L-am strâns așa tare de șaolduri că s-a făcut albastru. Apoi l-am prins și l-

am aruncat în apă. Striga. A sunat foarte haios. M-am uitat la el cum s-a zvârcolit în apă. Într-un final am plecat. Nu l-am mai văzut de atunci. Aveam noroc, nu am mai întâlnit bărbatii pe care îi iubisem. Nu ar fi întâlniri bune, ar fi ca și cum s-ar întoarce morții.

Bătrâna tăcu oftând.

- Am încercat să mi-i imaginez pe bărbatii readuși la viață. Cum ucrainianul fumează pipa și apoi moare. Avea sigur ochi albaștri reci cu privirea fixă. Lângă el mi-l imaginam pe pescarul de la Prut; el plânge pentru că nu vrea să moară. Pe fața lui se vedeau ochii veseli obosiți și mustața răsfirată pe ambele părți ale gurii. Dincolo, bătrânul turc, un despot și un fanatic și lângă el fiul, o floare a estului, otrăvit de săruturi aprinse. Apoi polonezul galant și flămând. Toți sunt doar niște umbre, doar cel pe care l-am sărutat parcă ar sta lângă mine, viu, dar înafara timpului, fără carne, fără sânge, cu inima fără dorințe, cu ochi fără foc, nu mai mult decât o umbră.

Ea povesti în continuare.

”În Polonia am avut o viață grea. Oamenii au fost reci cu mine acolo. Nu știam nici limba lor. Uite așa șuieră, de ce șuieră așa, nu știu. Domnul le-a dat limba asta, pentru că sunt mincinoși. Venisem într-o țară fără să știu nimic despre ea. Am văzut cum se pregăteau să ne atace pe noi, rușii. Am venit în satul Bosnia. Atunci m-a cumpărat un evreu, dar nu pentru el, ci pentru comerț. L-am urmat. Ca să poți trăi, trebuie să te pricepi la ceva. Eu nu m-am priceput la nimic și a trebuit să plătesc pentru asta. Atunci m-am gândit că dacă aș face rost de bani, să mă pot cu ei întoarce la Birlat, atunci aș rupe lanțul oricât de puternic ar fi.

Bărbati bogați au petrecut cu mine. I-a costat scump. S-au ruinat. Unul mi-a dat mult timp târcoale și ce s-a gândit el, a venit la mine, iar în spatele lui venea servitorul cu un sac. Domnul a luat sacul în mână și mi l-a răsturnat în cap. Mi-au picat bănuți de aur și mi-a făcut plăcere să aud zgomotul lor pe podea. Și cu toate astea, l-am dat afară pe polonez. Avea o față așa groasă și cărnăasă, iar burta lui era de mărimea unei perne. Arăta ca un porc sătul. Da, l-am dat afară, chiar dacă mi-a spus că a vândut toate bunurile lui și case și cai ca să mă acopere cu aur. Iubeam pe atunci un băiat cu negi pe față. Avea privirea încrucișată și fața plină de cicatrici lăsate de turcii cu care luptase. Acela a fost un bărbat! Ce treabă avea el cu grecii, el un polonez? Dar el a mers la ei și a luptat cu ei împotriva dușmanilor. Era plin de răni, i-au rănit un ochi și nu mai avea două degete de la mâna stângă. Ce le pasă polonezilor de greci? Asta a fost: vroia să fie erou. Și când un om vrea să fie erou, face fapte eroice și găsește ocazii peste tot. Știi că în viață sunt multe astfel de ocazii. Și cine nu găsește, acela este un leneș sau coate goale, ori nu înțelege viața, căci dacă ar înțelege-o, ar lăsa ceva în urmă. Dacă s-ar întâmpla asta, ar devora timpul. O, el era un bărbat curajos! Era în stare să meargă până la capătul pământului pentru a realiza ceva. Dacă nu cumva oamenii voștri l-au ucis. De ce ați luptat cu ungurii? Lasă, mai bine nu spune.”

Și după ce m-a rugat să tac, ea însăși tăcu și căzu pe gânduri.

„Am cunoscut și eu un ungur. M-a părăsit într-o zi de iarnă și abia primavara, când dădu soarele, a fost găsit cu un glonte în cap. Da, da! Oamenii mor la fel de mulți de dragoste, ca de boală. Dacă îi numeri, nu sunt mai puțini... De cine vorbesc eu? Corect, de polonezi... Da, acolo îmi joc ultima piesă. Am cunoscut un tânăr chipeș. Eram destul de batrână, oho și încă cum. Să fi avut deja 40? Se poate! Și era mândru și adorat de noi, femeile. M-a costat mult aventura, da. El m-a vrut, dar eu nu m-am dat. N-am fost niciodată sclava nimănui. Cu evreul o terminasem, îi dădusem mulți bani. Pe atunci locuiam în Cracovia. Aveam de toate, cai, aur, servitori. Asta a contat mult. Am făcut ce am vrut: s-a rugat în genunchi pentru iubirea mea. Dar m-a lăsat, pentru că nu am cedat. Am înțeles atunci că am îmbătrânit. Mi-a venit greu. Foarte greu. Eu l-am iubit pe acest drăcușor și el a râs când m-a cunoscut. Era un băiat sincer. M-a bârfit în fața oamenilor pe care-i cunoșteam, știam asta. Ei, asta m-a durut! Dar el era acolo în apropierea mea, mă puteam bucura de atenția lui. Și când a fost prins de ruși, mi-a venit greu. Și m-am hotărât să umblu cu el. El se găsea undeva prin apropierea Varșoviei, într-o pădure.

Dar când m-am dus, am aflat de la oameni că fusese deja omorât și că fusese prins într-un

sat din apropiere.

Și atunci, m-am gândit că n-o să-l mai văd niciodată. Și așa aș fi vrut să-l revăd. Am încercat să dau de el. Îmbrăcată ca un luptător, m-am dus în sat unde l-au prins. Peste tot numai cazaci și soldați. Asta m-a costat mult. Am aflat unde stau polonezii și am aflat că nu e ușor, dar trebuia să mă duc. M-a prins noaptea la locul unde era prizonier. M-am furișat printre pomii fructiferi, pe pământ și deodată am observat în mijlocul drumului un paznic. Și lângă el am auzit niște polonezi cântând și vorbind tare. Cântau ceva despre mama sfântă. Și toți cântau în cor. Mi-a părut rău când m-am gândit că mai devreme nu îi sufeream. Și totuși eram așa de departe de parcă aș fi fost lovită mortal. Și paznicul se trezi, se aplecă înainte. Ce avea să fac? M-am ridicat și m-am dus la el.

Nu aveam cuțit, aveam doar mâinile și dinții. Îmi părea rău că nu luasem cu mine un cuțit. Am spus: Stai, așteaptă! Soldatul însă avea baioneta la gâtul meu. Am spus: Nu da, așteaptă, ascultă-mă, dacă ai suflet! Nu am ce sa-ți dau, dar te rog... A ascuns arma și spuse: Dispari, ce cauți aici? I-am spus că fiul meu e prizonier aici. Înțelegi, soldatule, fiul meu! Uite-te la mine, am un fiu ca tine și e prizonier aici! Doar ai și tu părinți. Lasă-mă să-l văd încă o dată, poate stă să moară în curând; poate îl vei omorî mâine. Cum ar plânge mama ta după tine, așa va fi și pentru el. Ai milă de el, de tine însuși, de mine ca mamă, de mama ta!

Oho cât de mult am vorbit cu el! Ploua și ne udarăm din cap până în picioare. Vântul bătea și mă lovea în piept și la spate. Am stat în fața acestui soldat care era stană de piatră. Și el tot nu și nu. Și de fiecare dată când auzeam cuvântul ăsta, se întetea dorința de a-l vedea și mai tare. Vorbeam și-l măsuram pe soldat din cap până în picioare: era mic, slab și tușea. Atunci m-am aruncat la picioarele lui și m-am rugat de el, apoi l-am împins. El căzu în mizerie, i-am întors fața la pământ și am făcut în așa fel să nu poată țipa. El nu țipa, ci se zvârcoli. I-am băgat capul cu ambele mâini în mocirlă. L-am băgat în hambarul unde stăteau polonezii.

- Arkadaki! am strigat eu făcând o crăpătură în perete.

Polonezii aștia sunt descurcăreți, când mi-au auzit vocea, au încetat să mai cante. Mi-au văzut ochii prin crăpătură.

- Poți să ieși de acolo pentru mine? Podeaua bordului este stricată, spuse el. Hai vino!

Și atunci au apărut patru, printre care Arkadek al meu.

- Unde sunt polonezii?, întrebă Arkadek.

- Acolo.

Și ei merșeră aplecați încet încetișor la pământ. Ploua, vântul bătea. Am plecat din sat și am mers tăcuți prin pădure. Am mers repede. Arkadek mă ținea de mână și mâna lui tremura și era fierbinte. Oho. Îmi era așa bine cu el cât timp a tăcut. Erau ultimele momente cu el, ultimele momente de iubire. La un moment dat am dat de o luncă și ne-am oprit. Toți mi-au mulțumit. Oho, cât de mult am vorbit. Am ascultat și m-am uitat mereu la domnii mei. Ce vroiau să facă ei cu mine? Apoi m-a îmbrățișat și ... nu mai știu exact ce mi-a zis, dar și-a arătat recunoștința pentru eliberarea lui. A îngenunchat în fața mea, a râs și apoi a zis:

- Regina mea!

Era o mare minciună. I-am dat un șut în fund și era cât pe ce să-i dau una și în față, dar s-a ferit. Stătea palid în fața mea. Și ceilalți făceau fețe fețe. Toți tăceau. M-am uitat la el. Apoi m-a cuprins o senzație de oboseală. Le-am zis:

- Mergeți!

- O să te duci înapoi să le spui unde suntem?

Așa sinceri erau. Și apoi au plecat. Și eu la fel. Într-o altă zi m-au ajuns din urmă, dar m-au lăsat să fug apoi. Atunci am văzut că am timp să construiesc un cuib de cucu. Obosisem, păsările

dormeau și penele se făcură gri. Destul, destul. Am călătorit până în Galia și de acolo în Dobrușca. Și aici am rămas treizeci de ani. Am avut un bărbat, un moldovean. E mort de un an. Și eu încă mai trăiesc! Trăiesc singură... Nu, nu singură - cu cei de colo!”

Bătrâna arăta spre mare. Acolo se făcu liniște. Din când în când se auzea câte un foșnet, dar înceta repede.

- Îmi sunt dragi. Povestesc despre ei peste tot. Sunt încă tineri. Mă simt bine printre ei. Mă uit la ei și mă gândesc: am fost și eu ca ei. Doar că oamenii pe vremea mea aveau mai multă putere și trăiau mai bine. Da!

Tăcu iar. Mă cuprinse un sentiment greu. Bătrâna se aplecă, începu să dea din cap și să soptească. Poate se ruga...

Dinspre mare veni un nor, mare, negru, greu. Arăta ca o stâncă de munte. Marea vuia. Sub noi, în beci se sărutau, șopteau, oftau. Afară în stepă urla un câine. În aer era un miros ciudat care îți gădila nările și îți trezea nervii. De la nori se făceau umbre care alergau de-a lungul pământului, dispăreau și apoi apăreau din nou. În locul lunii, mai rămăsese doar o pată. Din când în când, dispărea până și ea din cauza norilor. Departe în stepa întunecată, se vedeau luminițe albastre.

- Vezi luminițele? m-a întrebat Izergil.

- Cele albastre de acolo? am spus eu în timp ce arătam spre stepă.

- Cele albastre? Da, la alea mă refer. Ia uite cum zboară. Ia, ia. Ia uite că nu le mai văd. Acum nu le mai văd deloc.

- De unde vin? am întrebat eu.

Eu auzisem deja ceva despre ele, dar vroiam să aud și de la Izergil.

- Scânteile au apărut de la inima lui Danko. A fost la un moment dat o inimă care a ars. De atunci vin scânteile. O să-ți povestesc. Este și o legendă veche, veche de tot. Vezi tu că vremurile din trecut erau bogate. Acum nu mai este așa - alte fapte, alți oameni, alte basme. De ce? Na, spune tu! Nu poți să spui. Ce să înțelegi din asta? Ce știți voi, tinerii? Hahaha! Ar trebui să înțelegeți cum a fost în trecut, astfel veți rezolva toate problemele. Dar voi nu priviți înapoi și nu ați înțeles să trăiți. Ori nu văd viața. Văd totul, deși ochii sunt slăbiți. Și văd că oamenii nu trăiesc, ci mereu amână, mereu se pregătesc și așa trece viața. Și când se uită în urmă, să vadă cum a trecut timpul, dau vina pe destin. Fiecare are destinul lui. Văd o mulțime de oameni în ziua de azi, dar nimeni puternic. Unde sunt oamenii puternici? Și oameni frumoși sunt din ce în ce mai puțini.

Bătrâna căzu pe gânduri.

- Unde să fi rămas cei frumoși și puternici? și se uită în depărtare în stepă ca și când ar fi putut să-i dea un răspuns.

Eu eram entuziasmat de povestirea ei și m-am temut să nu se abată de la ea printr-o nouă întrebare. Și începu să povestească.

3

„În vremurile de odinioară trăia pe pământ un trib de oameni. Erau înconjurați în trei părți de păduri, iar în a patra, de stepa nesfârșită. Erau oameni veseli, puternici și destoinici. Dar la un moment dat au venit vremuri grele pentru ei, niște hoarde au venit și i-au dus pe bătrâni în păduri. Acolo era întuneric și mlaștină, pentru că era o pădure bătrână și cerul nu se mai vedea, abia coborau razele soarelui printre frunze. Și când reușeau să-și facă loc și se evaporau apele mlaștinii otrăvitoare, oamenii mureau unul după altul. Atunci femeile și copiii plângeau amarnic, iar bărbații se gândeau și se întristau. Trebuia să iasă din pădure și aveau două variante, una să se întoarcă pe unde erau dușmanii lor, ori să meargă înainte, unde îi așteptau copacii cu rădăcinile adânc înfipite în mlaștină. Acești copaci stăteau tăcuți și nemișcați acolo zi și noapte încercuindu-i

pe oameni parcă din ce în ce mai mult noaptea când se aprindeau luminile ca și cum i-ar înghesui, ei fiind obișnuiți cu libertatea stepei. Și mai înfiorător era când bătea vântul în vârful copacilor și pădurea vuia asemenea unui bocet de înmormântare. Printre ei erau oameni puternici și au avut de-a face cu lupte pe viață și pe moarte pe care le-au câștigat, dar nu din acelea în care să-și folosească înțelepciunea și dacă da, atunci acele învățăminte au dispărut din lume odată cu ei. Așa stăteau sub vaporii otrăvitori plutind prin noapte. Stăteau și umbrele făcute de foc se mișcau ca într-un dans și totul părea ca și cum nu dansau umbrele, ci demonii pădurii și ai mlaștinii.

Bărbații stăteau acolo și se frământau. Si nimic, nici munca, nici femeile nu slăbesc mai tare sufletul și corpul omului decât gândurile negre. Și bărbații erau cuprinși de tot felul de gânduri.

Frica i-a cuprins și le-a slăbit puterea brațelor. Otrăviți de plângerile femeilor după cei morți sau de soarta celor rămași, i-au făcut neajutorați. În curând s-au gândit să meargă la dușman să le ofere în schimb libertatea lor, așa mare le era frica de moarte, încât vroiau să devină sclavii lor!”

Se pare că bătrâna povestise deseori „Inima înflăcărată a lui Danko”. Din felul cum intona, parcă și auzeam sunetele pădurii în care exilații erau condamnați la moarte.

Unul dintre ei era Danko. Era tânăr și frumos. Cei frumoși sunt mereu curajoși. Și le-a spus camarazilor:

- Gândurile negre încă nu au dat la o parte nicio piedică din calea omului. Cine nu face nimic, acela nu ne duce nicăieri. De ce ne împovărăm noi puterile cu gânduri negre și plângeri? Hai să mergem prin pădure până la capătul ei. Un capăt trebuie să aibă, ca orice pe acest pământ.

- Înainte! Hai!

Oamenii s-au uitat la el și au recunoscut că era cel mai bun dintre ei.

- Îndru-mă-ne, au spus ei.

Și i-a îndrumat.”

Bătrâna s-a oprit și s-a uitat spre stepa care se întuneca din ce în ce mai tare. Văpăile inimii lui Danko străluceau în depărtare și păreau a fi niște flori albastre care de desfăceau doar pentru o clipă.

”Danko i-a îndrumat, iar ei l-au urmat pentru că aveau încredere în el. Era un drum greoi. Era întuneric și, la fiecare pas, mlaștina și copacii le îngreuna situația și fiecare pas însemna efort și sânge. Au mers așa mult timp. Pădurea devenea din ce în ce mai deasă și puterile îi părăseau din ce în ce mai mult. Și au început să se plângă de Danko, ba că e tânăr și neexperimentat, ba că i-ar fi nenorocit. El însă mergeau înainte cu și mai multă hotărâre.

Dar într-o zi a bătut o furtună peste pădure și s-a făcut un întuneric de parcă s-ar fi adunat atunci toate nopțile pădurii de la începuturile ei. Și micii oameni, mergeau înspăimântați printre copaci. Și în sclipirile fulgerătoare ale luminii, copacii păreau a fi vii, cu brațele îmbrățișând acei oameni care încercau în disperare să scape din pădure. Și ceva rece, întunecat și înfricoșător le apărui. Era un drum greu și oamenilor le-a stat inima în loc atunci când l-au văzut. Le-a fost însă rușine și s-au pornit cu ură împotriva lui Danko, acuzându-l de nepricepere. Așa a fost! S-au oprit sub vuietul pădurii triumfătoare, și în întunericul ei, supărați la culme au început să-l acuze.

- Ești un diavol, ne-ai nenorocit, meriți să mori.

- Mi-ați spus să vă conduc și v-am condus, strigă Danko la ei. Am avut curajul să preiau conducerea și de aceea v-am îndrumat. Și voi? Voi ce-ați făcut, să vă păstrați puterile? Voi doar ați mers și nu ați înțeles că trebuie să vă păstrați puterile pentru alte drumuri. Ați mers ca oile.

Vorbele astea i-au enervat și mai tare.

- Trebuie să mori, să mori, au murmurat ei.

Pădurea însă vuia din ce în ce mai tare. Danko s-a uitat la lumea pentru care și-a dat atâta silința și a văzut că sunt ca niște animale. Mulți oameni îl înconjurau, dar pe nicio față nu era umanitate, și nu putea să se aștepte la recunoștință. Apoi a început să aibă resentimente, șterse apoi de compasiune. El iubea oamenii aceia și se gândea că probabil fără el își vor găsi sfârșitul. Și i se trezi în suflet dorința de a-i salva, de a-i conduce pe un drum, aprinzându-i-se ochii. Din asta, ei au dedus că s-a enervat, s-au pregătit ca lupii pentru un atac din partea lui și s-au apropiat de el să-lucidă. El le-a ghicit intențiile. În pădure tuna și ploaia cădea.

- Ce nu fac eu pentru oameni? strigă Danko mai tare ca un tunet. Și deodată își scoase inima din piept și o ridică deasupra capului.

A strălucit mai tare ca soarele și întreaga pădure amuți, luminată de flacăra acestei mari iubiri pentru oameni. Oamenii au rămas înmărmuriți.

- Haideți, strigă Danko, și continuă să meargă înainte cu inima luminând drumul.

S-au repezit după el ca vrăjiți. Și iarăși pădurea vuia și își scutura vârfurile, dar vuietul era acoperit de zgomotul oamenilor fugind. Toți fugeau repede. Și acum mureau oameni, dar mureau fără văicăreli și lacrimi. Danko tot înainta și inima lumina din ce în ce mai mult. Și deodată pădurea a rămas în urma lor mută și deasă, ei scăldându-se într-o mare de lumină și aer curat ca după ploaie. Năpasta a rămas în urma lor, aici însă strălucea soarele, era stepă, iarba era presărată cu picături de ploaie. Era seară, și în apusul soarelui, râul părea roșu ca sângele care i-a curs lui Danko din rană.

Doar o privire mai aruncă deasupra stepei întinse în fața lui, o privire fericită aruncă peste țara liberă și râse mândru. Apoi căzu și muri.

Oamenii, plini de speranțe, nu-l observară și nu au văzut că lângă el inima încă îi mai sângera. Doar un bărbat observă asta și pentru că se temea, a călcat-o în picioare și aceasta se făcu pulbere și dispăru.

De atunci au apărut aceste luminițe albastre din stepă.

Imediat ce terminase bătrâna de povestit, se făcu o liniște neobișnuită în stepă, ca și când ar fi cuprinsă de puterea curajosului Danko, care și-a scos inima din piept pentru oameni și a murit fără nicio răsplată. M-am uitat la bătrână și m-am gândit: câte povești și experiențe mai sunt vii în memoria ei? Și m-am gândit la inima înfăcărată a lui Danko și la fantezia umană care a lăsat în urmă așa multe legende.”

Vântul bătea și bătrâna Izergil adormise între timp. Am acoperit-o și m-am întins și eu lângă ea pe pământ. În stepă era liniște și întuneric. Pe cer pluteau norii plictisitori. Marea vuia tristă.